

REMCO MENKE

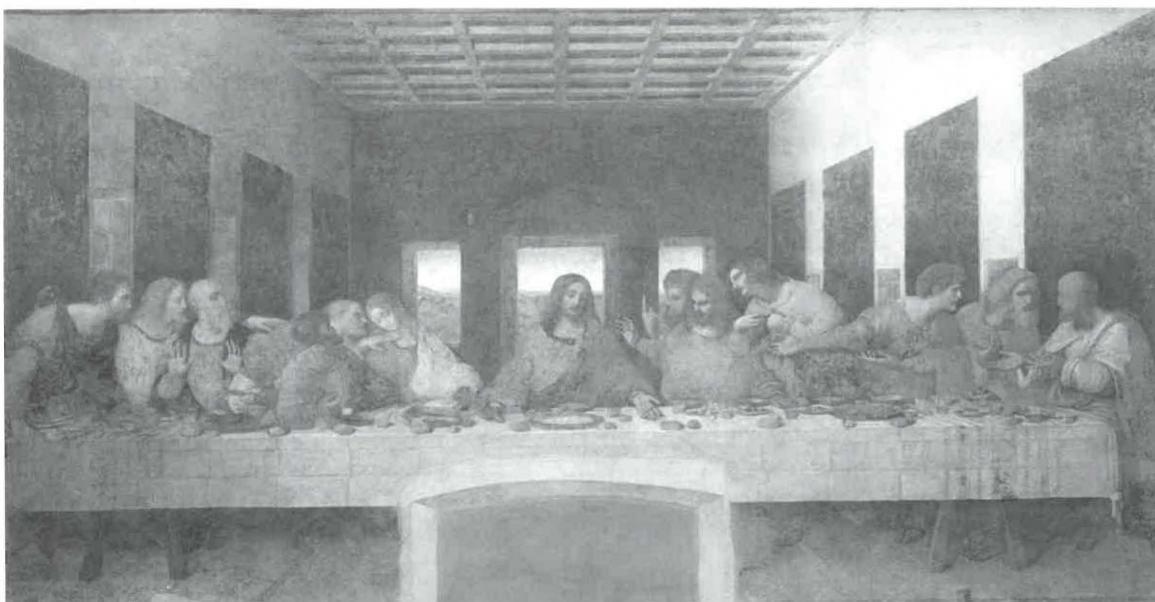
Met een spannende thriller over het verleden staat het boek *De Da Vinci Code* van auteur Dan Brown al maandenlang bovenaan de boeken top tien. Op het eerste gezicht bewijst dit succes het ongelijk van een omvangrijke groep klagende geschiedenisdocenten die bij hoog en laag beweren dat in deze vluchtige tijd geen vanzelfsprekende interesse voor hun vak meer bestaat. Maar heb je er wat aan?

Wat je kunt leren van Dan Brown

Da Vinci Code

Op 17 mei beleefde de hype rond *De Da Vinci Code* een nieuw hoogtepunt, want op die dag ging de verfilming van de gerenommeerde regisseur Ron Howard in première en sinds kort weet ik dat dit ook mijn leerlingen niet is ontgaan. Zo vertelde laatst een jongetje in de tweede klas dat er documenten bestaan die het geheim van de Heilige Graal onthullen. Eerlijk gezegd wist ik niet goed wat ik moest zeggen, vooral omdat ik geen idee had waarover hij het had. Hij merkte dat en begon uitvoerig uit te leggen dat er een lijst was gevonden met de namen van de bewakers van het geheim van de Heilige Graal. Dat deed mij denken aan het plot van Dan Browns boek, dat een goede vriend mij afgelopen zomer mij had uitgelegd. Tijdens een gezellige barbecue had hij het boek aangeraden met de woorden: 'Dat is echt iets voor jou!'

REMCO MENKE IS DOCENT
GESCHIEDENIS OP HET TEYLINGEN
COLLEGE, LOCATIE LEEUWENHORST
IN NOORDWIJKERHOUT.

Links: Leonardo da Vinci, 'Het laatste avondmaal' fresco in de Santa Maria della Grazie.

Onder: Maria Magdalena of toch Johannes?

Het binnendringen van de populaire cultuur in de schoolwereld maakt de positie van de geschiedenisdocent bepaald zorgwekkend. Terwijl hij vol enthousiasme probeert om zijn leerlingen wat kennis en vaardigheden bij te brengen, moet hij opboksen tegen een wijdverspreid geloof in achterhaalde opvattingen over het verleden, oude legenden, spannende complottheorieën en moderne mythen. Zo zijn er wereldwijd al meer dan veertig miljoen exemplaren verkocht van *De Da Vinci Code* en is de Nederlandse vertaling al aan de 48e druk toe. Dit is meer dan een miljoen exemplaren!

Door dit ongelooflijke succes kun je de inhoud van het boek niet langer negeren, want de kans is groot dat er leerlingen in de klas zitten die alleen iets hebben gehoord over de ontwikkeling van het christendom doordat de wereld in de ban is van de wilde fantasieën van thrillerschrijver Dan Brown.

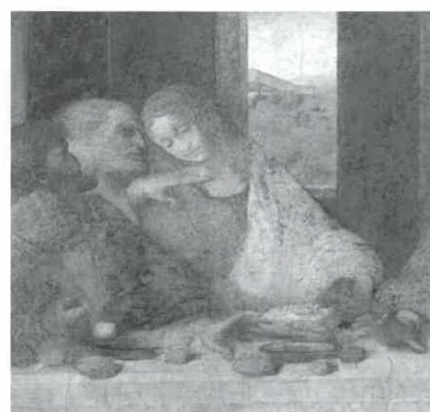
Toegegeven, op zich is het knap dat hij erin is geslaagd om dit onderwerp populair te maken. Helaas heeft hij meer energie gestoken in het bedenken van een spannend plot dan in het bestuderen van de bronnen, waardoor er weinig aandacht is voor de historische waarheid. Daardoor wordt de docent gedwongen te concurreren met Tom Hanks, die als Harvard-professor de opdrachtgever van een moord weet te ontmaskeren door een reeks van mysterieuze symbolen in bekende kunstwerken en historische gebouwen te ontcijferen.

En passant achterhaalt de beste man ook nog de ware geschiedenis van het christendom: Jezus is getrouwd geweest met Maria Magdalena en uit dat huwelijk is een dochter voortgekomen. De legende van de Heilige Graal zou verwijzen naar deze dochter en haar afstammelingen. Dit grote geheim zou bewaard worden door het geheime genootschap dat bekend staat als de Priorij van Sion, waarvan Leonardo da Vinci een van de grootmeesters geweest zou zijn.

Feit en fictie

Op zijn website zegt Dan Brown dat hij het boek geschreven heeft in de hoop dat het verhaal mensen zou aanzetten tot discussie over belangrijke onderwerpen als geloof, godsdienst en geschiedenis.¹ Verder vermeldt hij dat het boek een fictief verhaal is en dat de verwerkte theorieën worden besproken door fictieve figuren. Hij vindt dat zijn lezers zelf maar moeten concluderen wat historisch gezien waar is en wat niet. Wel geeft hij ook aan dat hij geïntrigeerd is door de door hem verwerkte ideeën en dat hij zelf in een aantal van die theorieën gelooft.²

In het boek wordt knap gesuggereerd dat het verhaal is gebaseerd op historische feiten door aan het begin een pagina op te nemen waar de belangrijkste zaken worden opgesomd onder het kopje *Feiten*. Er staat bijvoorbeeld dat er in 1975 geheime documenten zijn gevonden die bewijzen dat de Priorij van Sion in 1099 werd opgericht. Ook staat er dat

Opus Dei een sekte is die in verband gebracht wordt met hersenspoeling en een gevaarlijke vorm van zelfkastijding. Bovendien vindt de auteur het vermeldenswaard dat het hoofdkantoor van deze organisatie in New York is verbouwd voor 47 miljoen dollar. Kritische liefhebbers van het verleden doorzien al snel dat deze verzameling feiten eigenlijk niet veel voorstelt, maar het grote publiek heeft daar geen idee van of hecht er weinig waarde aan. In eerste instantie wil men gewoon een spannend boek lezen. En al lezend neemt men veel dingen mee als echt waar, of ze dat nu zijn of niet.

Schokkend vind ik dat bij de uiterst bescheiden verzameling feiten toch al iets staat dat aantoonbaar onjuist is. De middeleeuwse orde met de naam de Priorij van Sion was géén geheim genootschap. Deze organisatie was gevestigd in Jeruzalem en is in de zeventiende eeuw opgegaan in de Jezuïeten-

Bronnen

www.broodjeaap.nl
(zoektermen: Dan Brown + Da Vinci Code)

www.danbrown.com

www.nd.nl
(de website van het Nederlands Dagblad)
hier: Esther Gotink, *Chaos als Da Vinci Code plagiaat is* (7 maart 2006) en Wim Houtman, *De opgewarmde kliek van Dan Brown* (28 januari 2005)

www.opusdei.org
Het Opus Dei en de verfilming van de Da Vinci Code (12 januari 2006) en *De Da Vinci Code, de Rooms-katholieke Kerk en het Opus Dei* (31 mei 2004)

Lynn Picknett en Clive Prince,
The Templar Revelation (London 1997).

orde. Ook staat er dat er in 1975 in de Bibliothèque Nationale in Parijs geheime documenten zijn ontdekt, *Les dossiers secrets*, waaronder een lijst van grootmeesters met aansprekende namen als Isaac Newton en Leonardo da Vinci. Maar Dan Brown vertelt niet dat onderzoek heeft uitgewezen dat deze documenten vals waren.

Dat was al te lezen in het boek *Het heilige bloed en de heilige graal* uit 1982. De documenten zijn toen onderzocht en vals gebleken. De man die ze had geleverd aan de Britse schrijvers, een zekere Pierre Plantard, was beslist niet van onbesproken gedrag. In 1953 had hij al zes maanden gevangen gezeten voor valsheid in geschrifte. Een saillant detail is dat de Britse schrijvers van het boek in maart een rechtszaak tegen de uitgever van *De Da Vinci Code* hebben aangespannen wegens plagiaat. Dat heeft ze geen windeieren gelegd; de verkoop heeft aardig profiteerd van de gratis publiciteit. Op de eerste dag van de rechtszaak werden via Amazon ruim 3500 geïllustreerde exemplaren verkocht. De rechtszaak hebben zij overigens verloren.

Eigenlijk overbodig om te vermelden is, dat niet alleen het geheime genootschap nooit heeft bestaan, maar ook dat er

geen bewijs bestaat voor het grote geheim dat het zogenaamd zou bewaken: het huwelijk van Jezus en Maria Magdalena en het feit dat er tot in onze tijd nakomelingen bestaan.

Brown en de H. Maria Magdalena

Volgens Dan Brown's boek was Maria Magdalena geen dame van lichte zeden, maar is zij slachtoffer geworden van een complot waarbij vrouwen stelselmatig door de kerkleiders zijn gedemoniseerd en buiten zijn gesloten. Niet voor niets staat op de kapt van de Amerikaanse editie 'De grootste samenzwering van de afgelopen 2000 jaar'.³

Hoewel er geen bewijs bestaat voor deze stelling, is wel correct dat veel mensen denken dat Maria Magdalena een vrouw van lichte zeden was. De oorzaak daarvan is dat paus Gregorius I in de zesde eeuw haar officieel bestempelde als een zondige vrouw. Pas in 1969 erkende het Vaticaan dat deze visie niet klopt. De gedachte dat zij wel eens de vrouw van Jezus geweest kan zijn, komt voort uit het feit dat zij zowel bij de kruisiging als bij de graflegging van Jezus aanwezig was. Ook was zij de eerste aan wie Jezus na zijn verrijzenis verscheen.

Nu bestaat er een verwijzing naar en band met Jezus in een document uit de vierde eeuw, dat zestig jaar geleden bij Nag Hamadi in Egypte is gevonden. In dat zogenaamde Evangelie van Filippus staat: 'Drie vrouwen trokken altijd met de Heer op. Zijn moeder, zijn zuster en Maria Magdalena, die zijn metgezellin werd genoemd. Jezus hield op een andere wijze van haar dan van de andere leerlingen en hij kuste haar vaak'.⁴ Maar deze passage staat tegenover al die andere levensbeschrijvingen van Jezus waarin niets over dit toch interessante onderwerp is te vinden. Het geloof in een complot moet wel heel sterk zijn om aan te nemen dat de kerk erin is geslaagd om een dergelijke historische gebeurtenis uit de geschiedschrijving te houden.

Daarbij komt dat, volgens de theorie in *De Da Vinci Code*, Leonardo da Vinci op de hoogte is geweest van het huwelijk tussen Jezus en Maria Magdalena.

Aangezien er geen andere aanwijzing voor is dan de vage contouren van zijn muurschildering *Het Laatste Avondmaal* in de kerk Santa Maria delle Grazie kan deze theorie meteen worden verworpen. De vermeende vrouw aan Jezus' rechterzijde is, volgens alle gerenommeerde kunstkenneren, zijn lievelingsdiscipel Johannes, die in de Renaissance meestal als een mooie jongeman werd afgebeeld. Dit traditionele ideaalbeeld in combinatie met de ernstige vervaging van het schilderij, een gevolg van Leonardo's experimenteerdrijf, heeft ertoe geleid dat het gedaante veel weg heeft van een vrouw.⁵

Een ongekennde populariteit

Door *De Da Vinci Code* is een nieuwe vorm van toerisme ontstaan. Een aanzienlijke stroom lezers bezoekt de gebouwen die een sleutelrol vervullen in de thriller, zoals het Louvre en Westminster Abbey. En laatst zag ik op het RTL-nieuws een reportage van Max Westerman over het hoofdkantoor van de Amerikaanse tak van het Opus Dei, dat is gevestigd in de bovenste verdieping van een wolkenkrabber in New York. De dienstdoende receptionist vertelde dat hele drommen toeristen langskomen om te kijken of zij de plek kunnen zien waar de vermeende misdrijven van deze katholieke organisatie zijn gepleegd. De receptionist kon de humor er wel vaninzien: 'Ik zeg altijd tegen hen dat de martelkamers in de kelders zijn, niet bovenin het gebouw.'

De officiële woordvoerder van Opus Dei, Marco Carroggio, heeft naar aanleiding van het uitkomen van de film besloten om voor het eerst zelf te reageren op de hype. In een interview voor de website van de organisatie stelt hij: 'Het probleem is dat het script een bepaalde groep mensen demoniseert. De Kerk wordt als een criminele bende gepresenteerd, die tweeduizend jaar lang een grote leugen ten koste van alles heeft willen verbergen. (...) Ik denk dat het beste antwoord daarop is de kennis over Christus te stimuleren. (...) We willen onze informatievoorziening vergroten door de deuren open te zetten voor degenen die het Opus Dei uit de eerste hand willen leren kennen.'⁶

Binnen de conservatieve organisatie is dus blijkbaar besloten in te spelen op de opgewekte interesse van het grote publiek om de eigen idealen over het voetlicht te brengen. En dat laatste is precies wat geschiedenisdocenten kunnen leren van de hele hype rond Dan Browns pseudo-intellectuele reli-thriller. Voordat de docent toekomt aan het overbrengen van interessante wetenswaardigheden en voordat hij nuttige vaardigheden kan aanleren, moet de interesse bij de leerlingen opgewekt worden. Van Dan Brown kunnen wij leren hoe dat moet. Mysterie, moord en liefde zijn de krachtigste elementen in zijn vuistdikke boek.

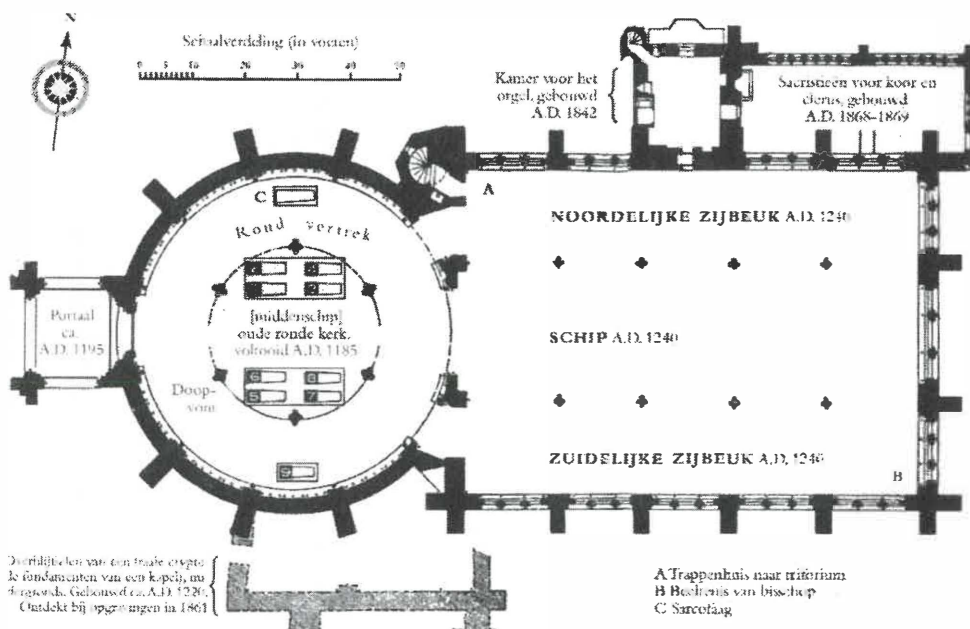
Waarom worden integriteit en saaiheid toch zo vaak met elkaar verward? Het is een misvatting om te denken dat het per definitie slecht is om handig gebruik te maken van een oppervlakkig verschijnsel als sensatiezucht. Zo kan aan de hand van gladiatorengevechten uitstekend worden uitgelegd hoezeer de Romeinse samenleving doortrokken was van een dwingende sociale hiërarchie. Onvrije mannen vchten ter meerdere eer en glorie van de rijke organisator, terwijl de vrouwen helemaal bovenaan in de arena plaats moesten nemen. Dat zijn veelzeggende details die aanspreken. Daardoor raken leerlingen enthousiast en is de kans groot dat zij

komen hoe die toch ooit konden hebben bestaan.

Eigenlijk is het trucje simpel en ouderwets: het opwekken van verwondering.

Noten

- 1 Letterlijk: 'My hope in writing this novel was that the story would serve as a catalyst and a springboard for people to discuss the important topics of faith, religion and history.'
Zie www.danbrown.com
- 2 Letterlijk: 'The Da Vinci Code is a novel and therefore a work of fiction. (...) I wrote this book essentially as a group of fictional characters exploring ideas that I found personally intriguing. (...) While it is my belief that some of the theories discussed by this characters may have merit, each individual reader must explore these characters' viewpoints and come to his or her own interpretations'.
Zie www.danbrown.com
- 3 Letterlijk: 'The greatest conspiracy of the past 2000 years'.
Zie www.danbrown.com
- 4 Zie: www.broodjeaap.nl (zoektermen: dan Brown en Da Vinci Code); deze website verwijst o.a. naar Jacob Slavenburg en Willem Glademans, *Ankh-Hermes, Nag Hammaadigeschriften* (1994); Jacob Slavenburg, *Valsheid in geschrifte, De gespleten pen van bijbelschrijvers* (1995).
Zie ook: www.nd.nl Wim Houtman, 'de opgewarmde klik van Dan Brown' (28 januari 2005).
- 5 Het idee dat Maria Magdalena staat afgebeeld op het Laatste Avondmaal heeft Dan Brown ontleend aan *The Templar Revelation*. Om het tegendeel te bewijzen wordt overigens ook vaak verwezen naar het schilderij Johannes de Doper van Da Vinci om aan te tonen dat hij mannen met vrouwelijke trekken tekende. Dit schilderij hangt in het Louvre.
- 6 Zie: www.opusdei.org 'het Opus Dei en de verfilming van *Da Vinci Code*' (12 januari 2006).

De Tempelkerk in Londen. 'De eenvoud van de cirkel', dacht Langdon. En daarna verviel hij in eigen fantasieën.

Begrijp mij niet verkeerd, ik ben er beslist geen voorstander van om mijn lessen maar wanhopig op te leuken uit vrees dat de leerlingen anders niet naar me luisteren. Die tactiek werkt niet. Leerlingen laten zich terecht niet zo makkelijk beet nemen. Maar het is ontzettend jammer dat de erudiete opstellers van het onderwijsprogramma, de makers van de geschiedenismethoden en de samenstellers van het eindexamen nog onvoldoende lijken te beseffen welke delen van het verleden interessant zijn voor leerlingen en welke absoluut niet. Dat wordt wel bewezen door het jongste eindexamenonderwerp: *Kind en Burger*.

steeds meer over het verleden willen weten.

Het tegenovergestelde is ook waar. Bij nietszeggende onderwerpen haken leerlingen al snel af. Zo heb ik pas na het verlaten van de schoolbanken ontdekt hoe interessant de Industriële Revolutie kan zijn. Dat gezeur over de spinning jenny sprak mij totaal niet aan. Hoewel ik zeer in geschiedenis geïnteresseerd was, wilde ik als puber niets weten van die bewuste periode. Als mijn docent was begonnen met sappige verhalen over alle misstanden in die tijd zou ik langer opgelet hebben in de klas om erachter te